

LMM-nieuws

Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid

Juni 2012

In dit nummer o.a.

-
- 2 Interview met deelnemers Lia en Marco Smit

 - 4 Hoe vaak en wanneer komen we bij u het water bemonsteren?

 - 5 Bodemoverschotten melkveebedrijven op klei

 - 6 Interview met LEI-medewerker Jan van der Rijt

 - 7 Bodemoverschotten akkerbouwbedrijven op klei

 - 7 Lezersonderzoek LMM-nieuws
-

LMM-nieuws is een uitgave van het RIVM en LEI Wageningen UR. De nieuwsbrief verschijnt drie keer per jaar en is bedoeld voor ondernemers uit de agrarische sector die deelnemen aan het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid.

Zo vlak voor de zomer sturen wij u een nieuwe editie van het LMM-nieuws toe. Ditmaal met artikelen over de veldwerkzaamheden van het RIVM en bodemoverschotten op melkvee- en akkerbouwbedrijven in de kleiregio. Daarnaast bevat deze nieuwsbrief interviews met een collega LMM-deelnemer en een LEI-medewerker. Als laatste kunt u de eerste resultaten vinden van het lezersonderzoek naar deze nieuwsbrief. Dit onderzoek wordt begin juni afgerond, maar wij presenteren u alvast de belangrijkste bevindingen.

Wilt u reageren?
Mail naar Imm@rivm.nl.
U hoort van ons, wij horen ook graag van u.

Interview met Lia en Marco Smit te Ens

‘We zijn best wel gek op onze geiten’

In het zuidelijk deel van de Noordoostpolder ligt het plaatsje Ens, iets ten noorden van de doorsteek naar Overijssel. Hier hebben Lia en Marco Smit hun geitenboerderij ‘Donia Zathe’ met totaal 800 geiten. Lia is druk met het melken, dus we spreken vooral Marco. Na afloop van het interview komt Lia er nog wel even bij voor de foto.

Toe aan iets nieuws, een uitdaging

Marco: “De grootouders van Lia zijn hier in 1951 met het bedrijf begonnen. De boerderij werd toen gepacht van de staat. Ik kom zelf uit Pesse (Drenthe) en heb Lia leren kennen via de landbouwschool in Emmeloord. Zij woonde hier met haar ouders, de boerderij telde toen nog zo’n 40 koeien. In 1995 zijn we hier samen met 100 lammeren begonnen. We waren gewoon toe aan iets nieuws, een uitdaging, en die geiten leken ons wel wat. In 1998 zijn de

laatste koeien weggegaan en een paar jaar later hebben we het bedrijf overgenomen.

Vers gras voor de geiten

We hebben hier 38 ha grasland en als we gemaaid hebben voeren we de geiten altijd vers gras. De rest kuilen we in. Die geiten gaan echt voor de smaak, als er iets niet naar de zin is merk je dat direct. Dan beginnen ze te mekken. Eerst hadden we de geiten in groepen staan, afhankelijk van de melkgift. We voerden toen ook per groep. Sinds februari gebruiken we het ‘Van de Pas voersysteem’, dat systeem is nog een beetje in ontwikkeling. Daarmee krijgen de geiten het krachtvoer individueel gedoseerd toegediend, afhankelijk van hoeveel melk ze geven.

Gek op de geiten

De gemiddelde leeftijd van onze geiten is 4,5 jaar. Als een geit niet meer productief is wil dat niet zeggen dat ze weg moet. We hebben hier geiten van 11 jaar staan, een enkele is zelfs blind. Laat die er maar lekker bij hoor. Ja, we zijn best wel gek op onze geiten. We hebben 6 bokken staan en aan KI doen we hier niet, alles op de natuurlijke manier. Die Q-koortscrisis is gelukkig aan ons voorbij gegaan. Behalve dat we nu met een jaarlijkse extra kostenpost zitten van zo'n 3000 euro voor de inenting. De jonge geiten worden zelfs 2 keer per jaar ingeënt.

Kaasmes en een weegschaal

We zijn met zo'n 17 andere leden aangesloten bij de Belangen Behartiging Geitenhouderij Noord Nederland (BGNN). Dat is een coöperatie die melk levert aan CZ Rouveen, een kaasmakerij voor speciaalkazen. In 2003 zijn we hier ook begonnen met de verkoop van kaas. Dat was een investering van een kaasmes en een weegschaal. Aan de weg staat een bord 'Geitenkaas te koop' en dat trekt voldoende klanten. Veel mensen denken dat we hier de

kaas ook zelf maken, maar dat is dus niet zo.

Tegenwoordig hebben we een redelijk stabiele melkprijs, maar er is een tijd geweest dat ik er nauwelijks iets voor kreeg.

Mestverwerking

De geiten staan op stro, daarvan kopen we zo'n 7000 kg in per week. De meeste mest kunnen we op onze eigen land wegwerken. De bouwvoor is hier voornamelijk vrij arm zand. De door het stro relatief vaste mest rijdt ik uit op het gras en dat zet ik dan vervolgens om en zaai weer gras in. De laatste twee jaar heb ik geen derogatie meer aangevraagd, het probleem is de fosfaat waarop ik dan vastloop. En ja, kunstmest moet er ook nog bij, zo'n 20 ton magnesiumamon per jaar.

Meetnet en uitbreiding

De percelen hier zijn gedraineerd. Eerst deden we de bemonstering van het drainwater zelf. Daar was je toch gauw een halve dag mee bezig. Dus dat jullie dat nu uitbesteed hebben vind ik prima. We hebben hier geen bedrijfseigen sloten, alle aanvoer is van buiten het bedrijf. Daarom ben ik ook altijd wel nieuwsgierig naar de briefrapportages over de waterkwaliteit van de drains en de sloten. Het melken kost veel tijd, zo'n halve dag per ronde. Een andere melkmachine kost toch gauw drie ton, je moet dan eigenlijk naar 1000 geiten en daardoor weer een grotere stal. Dat is nog een ton extra. Een stal met uitloop zou ik nog wel mooi vinden. Al zullen de meeste geiten binnen willen blijven, ze hebben dan in ieder geval de keus".

Hoe vaak en wanneer komen we bij u het water bemonsteren?

Door veranderingen in de bemonsteringsstrategie kan het zijn dat uw bedrijf tegenwoordig vaker wordt bezocht dan toen u voor het eerst aangaf mee te willen doen aan het meetnet.

Het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid (LMM) is in 1992 van start gegaan met een vaste groep van 100 bedrijven in de zandregio. Sindsdien is het LMM uitgebreid naar een nationaal meetnet en heeft het een aantal veranderingen ondergaan. Zo is het LMM in 1997 omgezet naar een zogenaamd “wandeland meetnet”. Bedrijven in de zand- en veenregio werden met een tussenpoos van drie jaar bemonsterd en in de kleiregio jaarlijks. Bedrijven deden maximaal zeven jaar mee en werden daarna vervangen door nieuwe bedrijven. Met de invoering van de derogatie in 2006 en de daaraan verbonden eisen van de EU is het LMM een ‘vast’ meetnet geworden waarin de bedrijven in het meetnet blijven en tevens jaarlijks worden bemonsterd.

Ook wat betreft het aantal en het type bemonsteringen vonden er vanaf 1992 geleidelijk veranderingen plaats, die samenhangen met de uitbreiding naar de klei-, veen- en lössregio. Hierdoor zijn we naast het bovenste grondwater in de zomer, ook andere watertypen en ook in de winter gaan bemonsteren. Afhankelijk van de regio en de

grondsoort wordt nu het grondwater, het slootwater, drainwater of greppelwater bemonsterd en bij zeer diepe grondwaterstanden, het bodemvocht. Keuze van het watertype en de bemonsteringsperiode hangen samen met waar en wanneer we de effecten van landbouwkundige maatregelen verwachten terug te zien in de waterkwaliteit.

Welke en hoeveel bemonsteringen op uw bedrijf worden uitgevoerd, is afhankelijk van de regio waar u invalt, of uw percelen al dan niet gedraineerd zijn met buizendrainage of greppels en of u aan een bepaald programma meedoet. In onderstaande tabel is dit samengevat.

Hoe leest u de tabel? Een voorbeeld.

Stel u heeft een melkveebedrijf in de kleiregio en meer dan 25% van het areaal is gedraineerd. In de periode oktober-april komen we dan 4 keer langs voor de drainbemonstering in combinatie met de slootwaterbemonstering. In de zomer komen we dan nog 3 keer langs voor alleen de slootbemonstering. Dit brengt het totaal aantal bezoeken op 7.

Het veldwerk wordt uitgevoerd door het RIVM of één van de externe partijen die voor het RIVM werken.

Tabel 1 Bemonsteringsschema met het aantal bemonsteringen per jaar als functie van grondsoortregio en aanwezigheid van gedraineerde percelen

Regio	Drains ^a	Grondwater		Drainwater okt-april ^b	Slootwater		Bodemvocht sept-jan	Totaal (maximaal)
		april - sept	nov - mrt		juni-sept ^c	okt-april ^b		
Zand	nee	1	-	-	-	-	-	1
	ja	1	1	4	3	4	-	9
Klei	nee	-	2	-	3	2 + 2	-	7
	ja	-	-	4	3	4	-	7
Veen	nee	-	1	-	3	1 + 3	-	7
	ja	-	1	4	3	1 + 4	-	8
Löss	-	-	-	-	-	-	1	1

^a meer dan 25% van het totale areaal moet gedraineerd zijn

^b voor akkerbouwbedrijven is de frequentie sinds 2011 1x minder

^c tot en met de zomer van 2010 was de frequentie 4x per jaar

x - x en y - y is gecombineerd bezoek

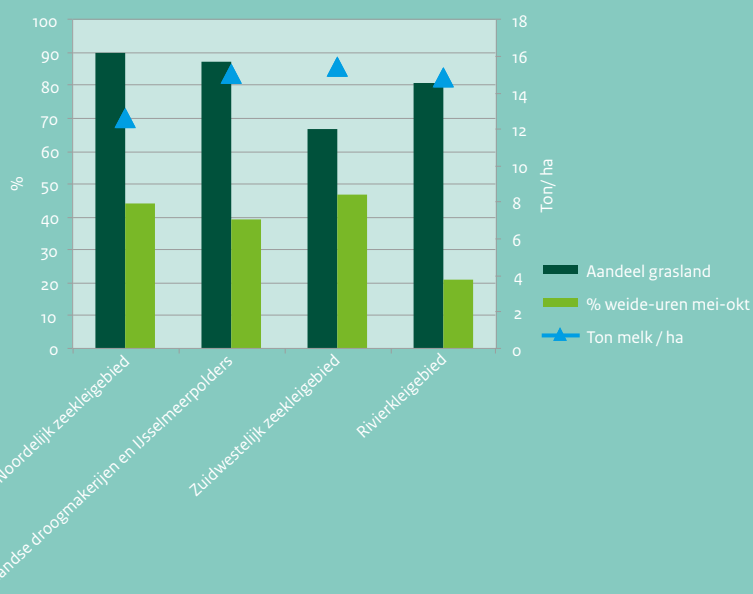
Bodemoverschotten melkveebedrijven op klei

Verschillen in bedrijfsvoering op melkveebedrijven zijn veel bepalender voor de hoogte van het bodemoverschot voor stikstof en fosfaat dan verschillen in bedrijfsstructuur. In figuur 1 zijn enkele kenmerken weergegeven van de melkveebedrijven in de vier kleigebieden.

Verschillen in intensiteit en verschillen in aandeel grasland en snijmaïs blijken niet bepalend te zijn voor de hoogte van de bodemoverschotten voor stikstof en fosfaat (zie figuur 2). De verschillen in bodemoverschot tussen de vier kleigebieden worden meer bepaald door bedrijfsvoeringaspecten,

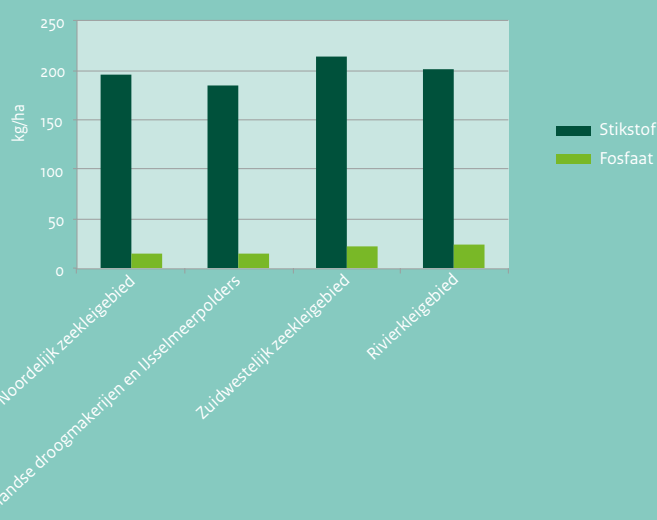
zo blijkt uit een analyse voor de jaren 2006-2008. In het Rivierkleigebied en in het Zuidwestelijk zeekleigebied waren de bodemoverschotten voor stikstof of fosfaat het hoogst. In het Zuidwestelijk zeekleigebied werd met meer stikstof bemest, in het Rivierkleigebied werd meer fosfaat met voer aangevoerd. In de Hollandse droogmakerijen en IJsselmeerpolders was sprake van een hogere gewasopbrengst waardoor meer stikstof en fosfaat met het geoogste gewas wordt afgevoerd wat het bodemoverschot verlaagt.

Melkveebedrijven op klei

Figuur 1. Enkele kenmerken van de melkveebedrijven in de vier delen van de kleiregio (2006-2008).
Bron: CBS landbouwtelling, LEI bewerking; Bedrijven-Informatienet van het LEI

Bodemoverschot melkveebedrijven

Figuur 2. Bodemoverschot (kg/ha) op melkveebedrijven in de vier delen van de kleiregio (2006-2008).
Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI

‘Wij kijken naar het totale bedrijf’

Interview met LEI-medewerker Jan van der Rijt

‘Ik werk alweer zo’n 21 jaar voor het LEI. Ik heb 35 agrarische bedrijven onder mijn beheer. Dat betekent dat ik twee tot drie keer per jaar naar deze bedrijven toe ga om de bedrijfsgegevens te verzamelen. Het zijn bedrijven uit allerlei verschillende sectoren’.

Gesprekken met deelnemers geven mij energie

‘Na verwerking van de gegevens, bespreken we de rapportage met de deelnemer. De gesprekken aan de keukentafel geven mij veel nieuwe energie. Wij kijken echt naar het totale bedrijf. Alle bedrijfsaspecten zijn bij ons bekend en daardoor hebben we inzicht in de onderlinge relaties. Zo komen we er bijvoorbeeld wel eens achter dat we 1000 kg kunstmest missen. We gaan dan in gesprek en achterhalen de reden’.

Onafhankelijk en betrouwbaar

‘Het LEI is een onafhankelijk instituut. Het grote voordeel hiervan is dat wij geen achterliggende commerciële belangen hebben. Regelmatig zie ik ondernemers worstelen met een bepaalde vraag. Het gesprek hierover levert soms verrassende oplossingsrichtingen op’.

Vastblijven in een bedrijf

‘Natuurlijk is het van belang om efficiënt te werken. Dit doen wij door de bedrijfsboekhouding op te halen en het gehele bedrijf in één keer in te boeken. Wij bijten ons vast in dat ene bedrijf. We hebben gemiddeld vier tot vijf dagen werk om alle facturen in te boeken, vervolgens hebben we per bedrijf drie tot vier dagen werk om het bedrijf af te ronden en aanvullende informatie in te voeren. Voorbeelden hiervan zijn het opnemen van extra gegevens van bijvoorbeeld een nieuwe stal zoals mestopslagcapaciteit, aantal dierplaatsen en staltype’.

LEI-collega’s werken zelfstandig

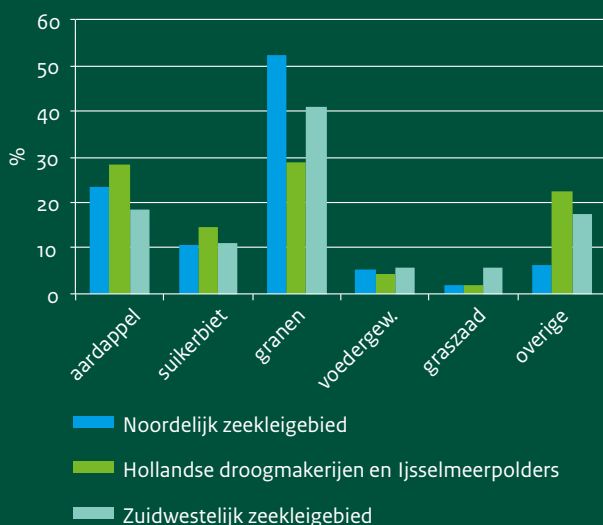
‘Naast mijn taak van het verzamelen van bedrijfsgegevens ben ik ook regiohoofd voor Zuid-Nederland. Dat betekent dat ik voor de regiokantoren Oisterwijk en Meijel functioneringsgesprekken voer en individuele werkafspraken maak. Daarnaast houd ik de voortgang van de werkzaamheden bij zodat de bedrijven tijdig zijn afgerond. De LEI-medewerkers werken zeer zelfstandig aan de begeleiding en gegevensverzameling bij de bedrijven. De afwisseling in mijn werkzaamheden maakt mijn werk erg leuk’.

Bodemoverschotten akkerbouwbedrijven op klei

Vóór het jaar 2000 werden verschillen in bodemoverschot niet veroorzaakt door verschillen in bouwplan, maar door een verschillend mestgebruik. In het Zuidwestelijk kleigebied kwam door de ligging vlakbij een mestproductiegebied meer mest dan in het Noordelijk zeekleigebied. Met de werking van de stikstof in de dierlijke mest werd in het verleden nog te weinig rekening gehouden waardoor meer kunstmest werd gebruikt.

Voor de akkerbouw heeft de bedrijfsvoering de grootste invloed gehad op het bodemoverschot voor stikstof en fosfaat. Nu de bemesting aanzienlijk is afgenomen lijkt, vooral in de Hollandse droogmakerijen en IJsselmeerpolders, het hogere aandeel (poot)aardappelen het bodemoverschot voor fosfaat mede te bepalen. Vooral pootaardappelen vragen meer fosfaat. Granen, waarvan de aandelen in de beide andere kleigebieden hoog zijn, vragen aanzienlijk minder fosfaat. Minder fosfaatbemesting leidt tot een lager bodemoverschot. In figuur 1 staan de bouwplanverschillen op akkerbouwbedrijven weergegeven. De bodemoverschotten voor stikstof liggen voor de drie kleigebieden nu dicht bij elkaar (120 – 130 kg/ha in 2006-2008). De bodemoverschotten voor fosfaat liggen voor de Hollandse droogmakerijen en IJsselmeerpolders in 2006-2008 ongeveer 10 kg (= 30%) hoger dan in de beide andere gebieden, vooral door meer gebruik van kunstmestfosfaat.

Gewasaandeel op akkerbouwbedrijven

Figuur 1. Bouwplanverschillen op akkerbouwbedrijven in drie kleigebieden (2008).

Bron: CBS landbouwteiling, LEI bewerking; Bedrijven-Informatienet van het LEI

Lezersonderzoek LMM-nieuws

In de maanden januari en februari heeft Roxanne den Ouden (Hogeschool Utrecht) een lezersonderzoek uitgevoerd onder alle LMM-deelnemers. Hiervoor heeft zij enquêtes rondgestuurd en interviews afgenomen. In totaal hebben 179 deelnemers de enquête teruggestuurd, een respons van maar liefst 40 procent! Ook hebben meerdere deelnemers zich opgegeven voor een interview, waarvoor Roxanne is afgereisd naar onder meer Groningen, Zeeland, Gelderland, Brabant, Friesland, Limburg en Overijssel. Al met al een enthousiaste respons van de deelnemers, waarvoor dank!

De deelnemers zijn tevreden over LMM-nieuws, dat blijkt duidelijk uit het onderzoek. Zo krijgt de nieuwsbrief gemiddeld een 7,2 van alle respondenten en ook alle onderwerpen en vaste onderdelen uit de nieuwsbrief krijgen een voldoende. Het liefst wordt er gelezen over onderzoeksresultaten, gevolgd door het interview met een andere deelnemer. Een beperkt aantal deelnemers wil de onderzoeksresultaten meer in overzichten terug zien. Daar zullen we in toekomstige nieuwsbrieven rekening mee houden.

Over het algemeen vinden de respondenten de artikelen die in de nieuwsbrief staan interessant en leuk om te lezen. Al met al vinden de respondenten LMM-nieuws een aantrekkelijke nieuwsbrief, die vaak nog eens bij de koffie erbij gepakt wordt.

Operationeel nieuws

Actuele monsternemingen

- Grondwater op 225 zandlocaties door het RIVM, TAUW en CSO tot eind september 2012.

Recent afgeronde monsternemingen (winterseizoen)

- Drain- en slootwater in de klei-, veen- en zandregio door NAK AGRO en CBD is per 1 mei afgerond;
- Grond- en slootwater in de veengebieden door CSO is per 1 april afgerond;
- Grond- en slootwaterbemonstering in de kleigebieden door TAUW is per 1 april afgerond;
- Grondwater Zandwinter op 60 bedrijven in de zandregio is per 1 april afgerond;

- Bodemvochtbemonsteringen in de lössgebieden door het RIVM is eind februari afgerond.

Voorbereiding monsternemingen

- Vanaf 4 juni start de slootzomer campagne weer. De monstername zal worden uitgevoerd door CBD en NAK AGRO en loopt naar verwachting tot 1 oktober.

Diverse rapportages

- De RIVM-briefrapportage waterkwaliteit Zand Zomer 2011 is in maart/april verzonden;
- Het RIVM/LEI rapport 680717031/2012 met de LMM-resultaten van 2007 en 2008 is gereed en binnenkort te downloaden vanaf de website www.rivm.nl/lmm;

- In de maak is een LMM-achtergrond-rapport over procedures en methoden over de periode 2007-2010. Dit Engelstalige rapport zal deze zomer beschikbaar komen;
- Het RIVM/LEI rapport met de LMM-resultaten van 2009 en 2010 is naar verwachting komend najaar gereed;
- Het RIVM/LEI rapport 680717024 over het programma in de kleiregio 1996-2008 is naar verwachting deze zomer gereed.

Nieuwe deelnemers en afvallers

- We zijn geslaagd in de werving van 10 extra akkerbouwbedrijven in het Zuidelijk zandgebied. Hiermee kunnen we de ontwikkelingen in de waterkwaliteit en de bedrijfsvoering beter in beeld krijgen.

Kort nieuws

Vastlegging landbouwpraktijkgegevens

De waterkwaliteit die we in het voorjaar en zomer van 2012 meten, koppelen we aan de landbouwpraktijk in het jaar 2011. De registratie van die landbouwpraktijkgegevens in het Bedrijven-Informatienet is nog volop aan de gang. Bij ongeveer een kwart van de 225 deelnemers aan het zandprogramma is het verslagjaar compleet uitgewerkt.

Spreiding in bemonsteringsprogramma

In het lopende bemonsteringsprogramma worden 225 bedrijven bemonsterd. Met 145 bedrijven (64% van totaal van 225) is de melkveehouderij het sterkst vertegenwoordigd, gevolgd door 43 akkerbouw-bedrijven (19%), 19 hokdieren- en 18 overige bedrijven (aandeel van beide bedraagt 8%). Het zandprogramma bestrijkt 8 provincies. Het sterkst vertegenwoordigd zijn de provincies Overijssel (47 bedrijven ofwel 21% van het totaal), Noord-Brabant (20%) en Drenthe (19%).

Het LMM in het nieuws

Het programma Goedemorgen Nederland op Radio 1 besteedde vorige maand aandacht aan de milieukwaliteit van Nederland. Op 16 mei was het LMM aan de beurt en werden een boer, een veldwerker en de projectleider van het RIVM geïnterviewd. U kunt dit via internet terug luisteren. Surf naar gmnl.kro.nl/seizoenen, kies de maand mei en vervolgens 16 mei. Het fragment vindt u op circa 39 minuten vanaf het begin.

Colofon

Dit is een uitgave van:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

LEI
WAGENINGEN UR

Redactie

Bernard van Elzakker
Noortje Hamers

Aan deze editie werkten mee

Aart van den Ham
Marga Hoogeveen

Ton van Leeuwen

Niels Masselink
Roxanne den Ouden

Fotografie

RIVM,
LEI Wageningen UR
iStockphoto

Opmerkingen en vragen

lmm@rivm.nl

Websites

www.rivm.nl/lmm
www.lmm.wur.nl